

ОЦІНКА ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОПИЧИНЕЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

КУЗИК З.¹, КУЗИК І.²

¹Ліцей №2 м. Копичинці, вчитель географії

²Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

У статті оцінено природно-рекреаційний потенціал лісів Копичинецької міської територіальної громади який становить 7290 осіб; водних об'єктів – 867 осіб та двох парків міста Копичинці – 750 осіб. Загалом, природно-рекреаційний потенціал, досліджуваної території складає 8907 осіб, що дозволяє забезпечити місцями відпочинку одночасно близько 70% мешканців Копичинецької міської територіальної громади.

Ключові слова: *рекреаційний потенціал, природні рекреаційні ресурси, рекреаційна ємність, Копичинецька міська територіальна громада, водні об'єкти, ліси.*

Вступ. Потенціал – це наявні засоби, запаси, джерела, які можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використанні для досягнення певної мети, здійснення плану, вирішення якогось завдання, можливості окремої особи, суспільства чи держави [12, с. 11]. Під природно-рекреаційними ресурсами розуміють чинники, речовини і властивості компонентів природного середовища, які володіють сприятливими для рекреаційної діяльності якісними та кількісними параметрами і служать або можуть послужити для організації відпочинку, туризму, лікування і оздоровлення людей [1]. Відповідно, природно-рекреаційний потенціал – це властивості і чинники компонентів природного середовища, які можуть бути використані для організації відпочинку, туризму, лікування та оздоровлення людей.

Природно-рекреаційні ресурси передусім охоплюють території природно привабливі. Вони виконують важливі функції із відновлення фізичних і психічних сил, контакту з природою для мешканців міста шляхом зміни середовища перебування, спортивних і рекреаційних занять, піших і велосипедних мандрівок. Насамперед, це стосується територій, які розташовані поблизу водних об'єктів (рік, озер, водосховищ, ставків тощо). Великою популярністю користуються території, зайняті лісовими масивами. Значне зацікавлення становить використання активних форм рекреації, чому сприяють природні умови території.

Рекреаційній оцінці підлягають території, які за властивостями природного середовища, призначенням і станом ландшафтів можна розглядати як потенційні ресурси рекреації та оздоровлення. Важливе значення для організації приміського відпочинку мають землі рекреаційно-оздоровчого призначення. Це пов'язано із наявністю на цих територіях природних та природно-соціальних умов, що здатні забезпечити рекреаційні потреби населення. До таких територій можна віднести земельні ділянки дачних поселень та садівничих товариств, оскільки їх первинне призначення відповідає функції відпочинку [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Природно-рекреаційний потенціал приміських зон і територіальних громад досліджували Біла Т. [1], Божук Т. [2], Фесюк В.О, Мороз І.А. [13] та інші. Підходи до оцінки рекреаційного потенціалу озелених приміських територій висвітлено у публікаціях Кучерявого В.П. [7]. Природні рекреаційні ресурси Тернопільщини вивчали Царик Л., Чернюк Г. [14]. Водним рекреаційним ресурсам та перспективам їх використання присвячені публікації Новицької С.Р. [9]. Особливості рекреаційного лісокористування у Тернопільській області досліджували Питуляк М.Р., Питуляк М.В. [11]. Рекреаційну роль лісів комплексної зеленої зони міста Тернопіль вивчав Кузик І.Р. [5,6], оцінку природно-рекреаційного потенціалу Тернопільської міської територіальної громади проведено у дослідженні Царика Л.П., Кузика І.Р., Царика П.Л. [15].

Вихідні дані. Копичинецька міська територіальна громада (МТГ) розташована у Чортківському районі Тернопільської області. Громад об'єднує 12 населених пунктів (м. Копичинці, села Вигода, Гадинківці, Ємелівка, Котівка, Майдан, Оришківці, Рудки, Сухостав, Теклівка, Тудорів, Яблунів) загальна площа становить 171 км², населення 13 150 осіб (рис. 1) [4].

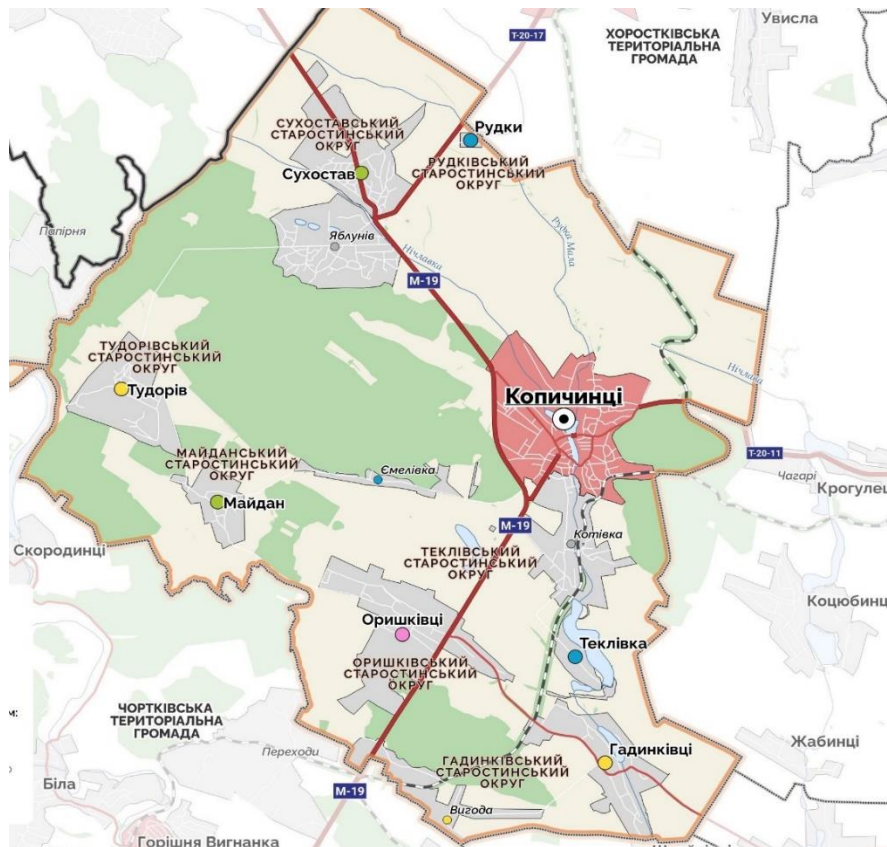

Рис. 1. Копичинецька міська територіальна громада [8]

Структуру природно-рекреаційних ресурсів Копичинецької МТГ (рис. 2) формують ліси – 3500 га, пасовища і сіножаті – 1023 га, водні об’єкти і території – 245 га, багаторічні насадження – 220 га та зелені насадження загального користування (у тому числі два парки міста Копичинці) – 12 га. Загалом площа природно-рекреаційних ресурсів Копичинецької МТГ складає 5 тис. га, що становить близько 30% території громади.

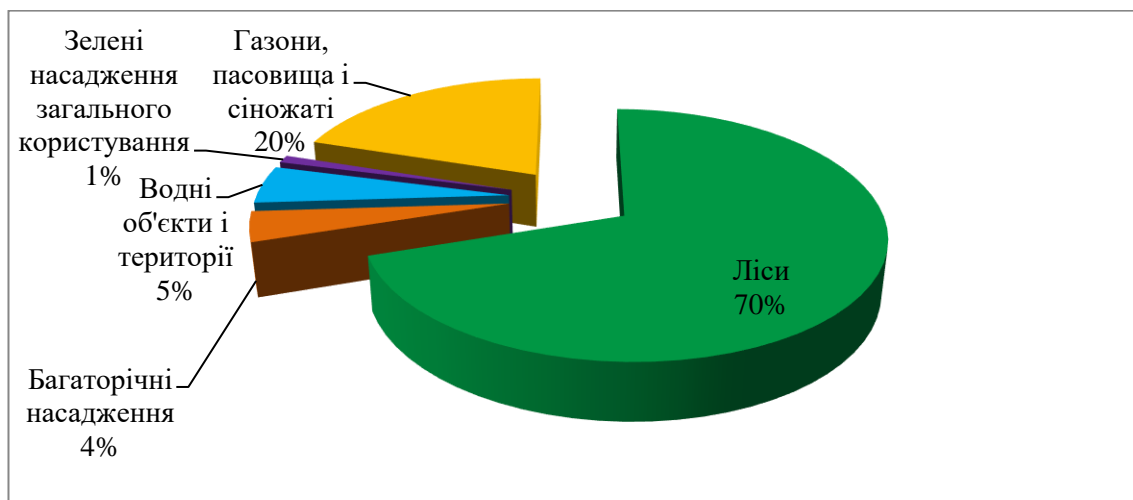

Рис. 2. Структура природно-рекреаційних ресурсів Копичинецької МТГ

Виклад основного матеріалу. Основну частку природно-рекреаційного потенціалу Копичинецької МТГ становлять ліси. Лісові масиви в межах адміністративних територій відіграють важливе рекреаційне значення. Їх якісною ознакою є готовність до масового відпочинку, що досягається відповідними пристосуваннями території, досить густою алейною мережею, використанням малих архітектурних форм тощо [1]. У структурі землекористування Копичинецької МТГ, частка лісовкритих земель складає 25%. Площа лісових масивів у межах громади становить близько 3,5 тис. га.

Ємність території для умов організації відпочинку у лісі розраховується за формулою:

$$D = T \times L \times 0,5 \times 1000 / 100 \times H \times M \quad (1)$$

де, D – це частка рекреаційної ємності території лісу (осіб), T – площа лісу для організації відпочинку (км^2), L – лісистість території (%), $0,5$ – коефіцієнт, який враховує необхідність організації зелених зон міста, H – норма необхідності рекреаційних територій для 1 тис. мешканців міста (2 км^2), M – коефіцієнт, який враховує розподіл мешканців міста для відпочинку у лісі та біля водойм (для міських поселень помірного клімату $M=0,3$) [5].

Відповідно, рекреаційна ємність лісів Копичинецької МТГ становить:

$$D = 35 \times 25 \times 0,5 \times 1000 / 100 \times 2 \times 0,3 = 437\,500 / 60 = 7290 \text{ осіб}$$

Таким чином, за результатами проведених розрахунків, встановлено, що рекреаційна ємність лісів Копичинецької МТГ, площею 35 км^2 , складає 7290 осіб. Тобто, одночасно у лісах Копичинецької громади може відпочивати більше 50% її мешканців.

В організації відпочинку особлива роль належить водним об'єктам. Саме на берегах водойм розміщуються відпочинково-рекреаційні комплекси, які використовують для пляжного, сімейного відпочинку, купання у літню пору, водного спорту та рибальства [1]. Водні ресурси є надзвичайно важливою невід'ємною складовою природних рекреаційних ресурсів території. Яскравим підтвердженням цього є дані соціологічних досліджень, які свідчать, що відпочинку біля води надають перевагу до 65% населення [10, с. 339].

Рекреаційні ресурси поверхневих вод Копичинецької МТГ представлені в основному річками, ставками та водосховищем у с. Котівка, які придатні для відпочинку населення. Вони прикрашають ландшафт, створюють сприятливий мікроклімат, дозволяють рекреантам займатись водним спортом, рибалкою, пляжно-купальним відпочинком і забезпечують об'єкти територіально-рекреаційного комплексу прісною водою [10, с. 341].

Гідрографічна мережа території Копичинецької МТГ належить до басейну річки Нічлава. Загальна площа водної поверхні громади становить близько 200 га. На території громади протікає 3 річки: Нічлава та її притоки Мала Рудка і Нічлавка. Штучні водойми представлені Котівським водосховищем (50 га), ставками у місті Копичинці (8 га) (рис. 3) та селі Гадинківці (28,7 га). Невеличкі ставки, площею водного плеса до 2 га, є у селах Яблунів і Сухостав.

Рис. 3. Став у м. Копичинці (фото Максим Гладій)

Основне рекреаційне навантаження в межах Копичинецької громади здійснюється на водні об'єкти м. Копичинці (ставок у центрі міста) та у селах Гадинківці і Котівка. У випадку якщо водні об'єкти, які виконують рекреаційні функції, використовуються для купання та відпочинку, розраховується їх екологічно допустима рекреаційна ємність. Визначення величини екологічно допустимої рекреаційної місткості відпочиваючих на водних комплексах проводиться за формулою:

$$W_o = (S_o / N_n) \times K_n \quad (2)$$

де W_0 – екологічно допустима місткість водного об'єкту, осіб; S_0 – площа водойми, га; N_n – нормативний коефіцієнт навантаження (0,02 га/особу); K_n – понижуючий коефіцієнт навантаження на водний об'єкт (0,2) [6].

Відповідно екологічно допустима рекреаційна місткість Котівського водосховища становить 500 осіб; Копичинецького ставу – 80 осіб; ставка у с. Гадинківці – 287 осіб. Таким чином, загальна екологічно допустима рекреаційна ємність водойм Копичинецької громади становить 867 осіб, що складає 6,6 % населення громади. Тоді, як за науково обґрунтованими нормами, у країнах помірного клімату, мінімум 10% населення міста повинно мати можливість одночасно відпочивати біля води.

Відповідно до проведених розрахунків, можна зауважити, що найменша екологічно допустима рекреаційна ємність є у водоймі м. Копичинці. При цьому, з весни 2021 року, даний водний об'єкт, після комплексної реконструкції, активно використовується для відпочинку місцевого населення (рис. 4). На водоймі можна орендувати катамарани і байдарки, у прибережній зоні функціонують місця відпочинку для дітей, поблизу, у парку розташований стадіон. Тенденції до зростання рекреаційного, а відповідно і антропогенного навантаження, на водний об'єкт зумовлюють необхідність регулювання кількості відвідувачів та розподілення рекреантів між іншими зонам відпочинку громади. Тому перспективою залишається створення додаткових місць відпочинку, благоустрій паркових зон, облаштування відповідної інфраструктури, активне залучення заміських лісовкритих територій для організації відпочинку місцевого населення.

Рис. 4. Рекреаційна інфраструктура для відпочинку на водоймі м. Копичинці

Важливу роль у структурі природно-рекреаційних ресурсів урбанізованих територій відіграють зелені насадження загального користування. У Копичинецькій МТГ площа зелених насаджень загального користування є не значною і становить близько 12 га, з яких 7,5 га займають парки міста Копичинці. У містечку є два парки – біля ставу площею 3,5 га та центральний парк площею 4 га. Згідно Державних будівельних норм (ДБН Б.2.2-12:2019) [3], максимально допустима одночасна кількість відвідувачів паркових зон міста становить 100 осіб на 1 га площі парку [3]. Відповідно, центральний парк м. Копичинці (біля центрального стадіону) може одночасно відвідувати 400 осіб, а парк біля ставу – 350 осіб. Загалом максимальна рекреаційна ємність парків міста складає 750 осіб.

Висновки. У ході проведеного дослідження встановлено, що основними природно-рекреаційними ресурсами Копичинецької міської територіальної громади є: ліси, водні об'єкти та зелені насадження загального користування. Відповідно до проведених розрахунків, рекреаційний потенціал лісів Копичинецької громади становить 7290 осіб; рекреаційний потенціал водних об'єктів складає 867 осіб; рекреаційна ємність двох парків міста Копичинці становить 750 осіб. Таким чином, потенціал природно-рекреаційних ресурсів Копичинецької громади складає 8907 осіб. Отож, природні рекреаційні ресурси Копичинецької МТГ дозволяють забезпечити, одночасно, місцями відпочинку близько 70% мешканців громади. Такий показник є достатньо високим та відповідає науковим обґрунтованим нормам. Проте, варто відмітити, що у громаді 82% природно-рекреаційного потенціалу припадає на ліси, в яких практично не створена жодна інфраструктура,

включаючи розвинуту алейну мережу, веложоріжки, альтанки, місця для барбекю тощо. Це у свою чергу, створює умови для нерегульованої рекреації у приміських лісах громади та може викликати дегресію природних ландшафтів. Тому перспективою збалансованого еколого-соціально-економічного розвитку Копичинецької міської територіальної громади є розвиток рекреаційної інфраструктури та створення відповідних умов для відпочинку місцевого населення і гостей громади.

Література:

1. Біла Т. Аналіз природно-рекреаційного потенціалу приміської зони Львова. Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Випуск 46. С. 28–36.
2. Божук Т. Підходи до оцінки урбанізованих територій (на прикладі природних рекреаційних ресурсів міста Тернопіль). Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка Серія: географія. 2021, №1 (випуск 50), С. 141-147. DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.20.2.17>
3. ДБН Б.2.2-12:2019. Планування та забудова території. ДП Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпромісто» ім. Ю.М. Білоконя. Київ: Мінрегіон, 2019. 177 с.
4. Децентралізація. Офіційний сайт. URL: <http://decentralization.gov.ua> (дата звернення 20.11.2022).
5. Кузик І. Рекреаційна роль лісів комплексної зеленої зони міста Тернопіль під час карантину населення. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія. 2020. №1(48). С. 163-171. DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.20.1.19>
6. Кузик І. Оцінка рекреаційної ємності зелених зон міста Тернопіль. Proceedings of the 3rd International scientific congress of scientists of Europe. Premier Publishing/ Vienna. 2019. Pp. 577-584.
7. Кучерявий В. Озеленення населених місць: підручник. Львів: Світ, 2005. 456 с.
8. Міністерство розвитку громад та територій. Адміністративно-територіальний устрій України. URL: <https://atu.decentralization.gov.ua/#karta> (дата звернення 02.12.2022).
9. Новицька С. Водні рекреаційні ресурси: еколого-географічний аналіз і оцінювання. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія. 2007. №1. С. 158-167.
10. Природні умови та ресурси Тернопільщини. За ред. М.Я. Сивого, Л.П. Царика. Тернопіль: ТзОВ: «Терно-граф», 2011. 512 с.
11. Питуляк М., Питуляк М. Особливості рекреаційного лісокористування в Тернопільській області. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія, 2017, №2. С. 185-190.
12. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х частинах: підручник. Київ: Києво-Могилянська Академія – Чернівці: Зелена Буковина, 1999. 568 с.
13. Фесюк В.О., Мороз І.А. Рекреаційне використання об'єктів комплексної зеленої зони м. Луцька. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі. Збірник наукових праць. Луцьк-Світязь: РВВ ЛуцНТУ. 2015. С. 142-145.
14. Царик Л., Чернюк Г. Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки та аналізу (на прикладі Тернопільської області). Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. 188 с.
15. Царик Л.П., Кузик І.Р., Царик П.Л. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу Тернопільської міської територіальної громади. Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference, Cambridge, May 20, 2022. Cambridge-Vinnitsia, 2022, С. 372-377.
16. Kuzyk, I., Tsaryk, L. (2021). Assessment of Recreational Health Function of the Complex Green Zone Ternopil City, Ukraine. IOSR Journal of Environmental Science, Toxicology and Food Technology (IOSR-JESTFT), 15(3), 21-29.

Summary:

Zoryana Kuzyk, Ihor Kuzyk. ASSESSMENT OF NATURE-RECREATION POTENTIAL OF THE KOPYCHYNTSI CITY TERRITORIAL COMMUNITY

In the article assesses the natural-recreational potential of the forests of the Kopychyntsi urban territorial community, which is 7290 people; water objects - 867 people and two parks in the Kopychyntsi city - 750 people. In general, the natural-recreational potential of the studied territory is 8907 people, which allows to provide recreation places for about 70% of the residents of the Kopychyntsi urban territorial community at the same time.

Key words: recreational potential, natural recreational resources, recreational capacity, Kopychyntsi urban territorial community, water bodies, forests.